

ТОМАЗОВ

Валерій В'ячеславович — кандидат історичних наук, завідувач сектору генеалогічних та геральдичних досліджень Інституту історії України НАН України

РІД ПАТОНІВ: ІСТОРІЯ ТА ГЕНЕАЛОГІЯ

У статті висвітлено історію та реконструйовано генеалогію роду Патонів, з якого походить ціла плеяда видатних діячів — військовики (Петро Іванович Патон, Петро Іванович Патон-Фантон-де-Веррайон, Микола Іванович Патон, Олександр Миколайович Патон), дипломат (Оскар Петрович Патон), правники (Іван Петрович Патон, Оскар Миколайович Патон), архітектор (Петро Юрійович Патон), земський і громадський діяч (Михайло Оскарович Патон) та науковці (Євген Оскарович Патон, Володимир Євгенович Патон, Борис Євгенович Патон, Євгенія Борисівна Патон). Використано переважно джерела офіційного походження з архівосховищ України та Росії, зокрема справи про дворянство. Вони містять величезну кількість документів як власне генеалогічного, так і загального біографічного характеру. Усі документи мають високий рівень достовірності, але, незважаючи на це, під час верифікації інформації їй було критично осмислено та порівняно з іншими джерелами. У статті також детально проаналізовано історіографію щодо досліджуваної проблеми.

Ключові слова: Патони (Паттони), рід, дворянство, Київ, Євген Оскарович Патон.

Докорінна зміна соціально-політичного устрою на території колишньої Російської імперії фатально позначилася на розвитку вітчизняної генеалогії, яку почали вважати дисципліною, яка «скомпрометувала» себе вивченням родоводів виключно аристократичних родів. До того ж дослідження генеалогії та історії української еліти могли, на думку «будівничих комунізму», пробудити «нездорові націоналістичні почуття». Тому родознавство не мало права на розвиток і взагалі на існування. З 1920-х років почався різкий занепад цієї галузі історії.

Однак учені, які розуміли значення генеалогії для подальшого розвитку суспільних і природничих наук, намагалися продовжувати ці дослідження, ідучи на компроміси з установками влади. Так, протягом десятиліття — до 1930 р. — досить активно велися роботи в галузі евгеніки, що виокремилася у самостійну наукову дисципліну, використовуючи у своїх дослідженнях безпосередньо генеалогічні методи. Ще 1918 р. побачила світ брошура М. Рибникова [1], у якій автор закликав збирати матеріали про життя й діяльність видатних людей, студіювати іс-

Оскар Петрович Патон. 1900 р.

торію їхніх родин для висвітлення і з'ясування проблем успадкування. В іншій своїй праці М. Рибников наголошував на необхідності вивчення здібностей, що переходять як з батьківського, так і з материнського боків [2].

Отже, було підготовлено базу для виникнення євгенічних наукових товариств і часописів. У жовтні 1920 р. в Москві створено Російське євгенічне товариство під керівництвом видатного біолога М. Кольцова, яке через два роки започаткувало видання «Русский євгенический журнал». У лютому 1921 р. в Петрограді засновано Бюро з євгеніки, яке очолив Ю. Філіпченко. Невдовзі його було реорганізовано в Бюро з генетики (1926), а потім — у Лабораторію з генетики АН СРСР (1930) та Інститут генетики АН СРСР (1935). З 1922 р. інституція видавала часопис «Известия Бюро по євгенике» (з 1926 р. — «Известия Бюро по генетике»,

з 1930 р. — «Труды Лаборатории по генетике», з 1935 р. — «Труды Института генетики») [3]. Московський журнал був найбільш насичений генеалогічними розвідками. Автори оприлюднених у ньому досліджень приділяли значну увагу вивченню здібностей предків видатних осіб і намагалися обґрунтувати можливості їх успадкування нащадками. Теза про спадковість обдарованості переконливо доводилася в низці статей, присвячених династіям видатних діячів культури та науки — Пушкіним, Толстим, Муравйовим, Самаріним та ін. [4–6].

Серед праць, що з'явилися в ті часи в Ленінграді, слід згадати надзвичайно ґрунтовну та інформативну студію Т. Лепіна, Я. Луса і Ю. Філіпченка, в якій було наведено генеалогічні таблиці родів, що уславилися на ниві науки, — Струве, Гротів, Соловйових, Бекетових, Ляпунових та ін. [7].

Однак у 1930-х роках і ці дослідження було згорнуто. Євгеніку затаврували як «буржуазну науку», а товариства й часописи закрили. Також на довгі роки припинилося вивчення процесів накопичення генетичних здібностей та їх успадкування, що призвело до сумних наслідків. Генеалогія втратила шанс бодай принагідного розвитку в рамках євгеніки, її подальшу долю неважко було передбачити. Суспільство, що засновувалося на засадах примарної рівності всіх і вся від народження, не могло допустити думки про плекання нащадків відзначених генієм родин чи спостереження за даним природою шансом сплеску надзвичайних здібностей у дітей із родів, де щедро обдаровані особистості з'являлися впродовж віків. Ішлося про «сьогодні і зараз», про суспільство соціалізму, яке виховувало «нову людину», відтинаючи її від глибокого коріння дідів і прадідів, у яких воліли бачити пригноблених «гречкосіїв», які тільки й мріяли позбутися «ярма ненависних панів» — тих, хто створював видатну літературу, неперевершене мистецтво, розвивав науку, відзначався освіченістю європейського рівня, а в багатьох випадках ішов у лавах першовідкривачів.

Тільки вряди-годи у вступних статтях до праць видатних діячів культури наводили

родинні матеріали, але без будь-яких спроб докладного аналізу та висновків [8; 9]. Адже потрібно було показати, що досягти вершин у соціалістичному суспільстві може кожен його член, для цього потрібно тільки «вчитися, вчитися і вчитися». Між тим євгенічно-генеалогічна проблематика була дуже актуальною й активно розроблялася вченими інших країн, маючи під собою цілком науковий ґрунт.

Як тут не згадати нашого земляка — академіка Володимира Івановича Вернадського (1863–1945), геніального вченого ХХ ст., який приділяв у своїх працях значну увагу «гену обдарованості» та його успадкуванню. Вивчення родоводів визначних осіб, а надто науковців, дає вагомий матеріал для підтвердження теорій євгеніки, що їх уже не відкидає сучасна вітчизняна наука. Історія славетного роду Вернадських є в цьому плані надзвичайно цікавим прикладом. Батько академіка — Іван Васильович (1821–1884) — був відомим економістом, громадським діячем та популяризатором економічних знань. Рід його походив із козацької старшини, яка протягом кількох століть була носієм ідеї української державності та культури.

Материнський рід — Константиновичі — також уславився у вітчизняній історії. З нього вийшло кілька генералів. Через Константиновичів Вернадські споріднювалися з відомим письменником і громадським діячем Миколою Івановичем Гулаком (1822–1899). Племінниками В.І. Вернадського з материнської лінії були літературознавець, пушкініст, один із засновників Пушкінського дому член-кореспондент АН СРСР Борис Львович Модзалевський (1874–1928) і видатний український історик, генеалог, мистецтвознавець, організатор вітчизняної науки Вадим Львович Модзалевський (1882–1920).

Троюрідний брат Володимира Вернадського — відомий російський письменник Володимир Галактіонович Короленко (1853–1921). Непересічною особистістю був і син ученого — історик Георгій Вернадський (1887–1973) [10; 11].

Катерина Дмитрівна Патон, народжена Шишкова. Бл. 1900 р.

Коріння відомого роду Богомольців теж сягає глибокої давнини і бере початок із козацько-старшинського середовища. Цей рід дав людуству видатного академіка-патофізіолога, президента АН УРСР Олександра Олександровича Богомольця (1881–1946). Його справу успішно продовжили діти і внуки, які також значно збагатили вітчизняну науку й культуру [12].

У цьому ряду не можна оминати й рід Білецьких, який представляють одразу три ви-

Олександр Оскарович Патон і Катерина Анатоліївна Патон. Невідомий художник. Туш, папір. 1900 р.

датні постаті української науки і культури. Олександр Іванович Білецький (1884–1961) — літературознавець, мистецтвознавець, драматург, член академій наук УРСР та СРСР, віцепрезидент АН УРСР, директор академічного Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. Його сини: Андрій Олександрович (1911–1995) — професор Київського університету імені Тараса Шевченка, визначний мово- і літературознавець, еллініст; Платон Олександрович (1922–1999) — член-кореспондент НАН України, академік Академії мистецтв України, відомий мистецтвознавець. Ці видатні особистості здобули визнання не лише у нашій країні, а й за кордоном, відомості про них наведено в багатьох вітчизняних та зарубіжних енциклопедичних виданнях.

Не став винятком і рід Патонів, без якого не можна уявити історію вітчизняної та світової науки.

Євгенові Оскаровичу Патону — видатному вченому, засновнику власної наукової школи, дійсному члену Академії наук УРСР, віцепрезиденту АН УРСР, фундатору і директору всесвітньовідомого Інституту електрозварювання АН УРСР, лауреату численних премій та кавалеру багатьох орденів — присвячено величезну кількість статей і книжок, авторами яких були як учені, так і письменники та журналісти. Інтерес до цієї непересічної постаті не

згасає і нині. З'являються нові й нові документи, що заповнюють «білі плями» у відомостях про життя та діяльність ученого, дають змогу по-новому поглянути на деякі події. Зрештою, гадаємо, настав час звільнитися від нагромаджених за багато років штампів і недомовок у відтворенні біографії видатного науковця.

Найменш дослідженою дотепер залишається генеалогія Патонів, що цілком зрозуміло з огляду на ті політичні обставини, за яких писалася більшість присвячених їм праць. Між тим скрупульозне вивчення родовету дає докладне уявлення про особливе середовище, в якому формувався вчений, розкриває процес накопичення генетичного матеріалу, що, за законами розвитку, мало дати видатний результат.

У ювілейному збірнику, присвяченому 80-річчю з дня народження Євгена Оскаровича та 55-річчю його наукової діяльності, було вміщено вступну статтю академіка М. Доброхотова, що висвітлювала життєвий і творчий шлях науковця. Про родину, в якій виховувався ювіляр, дипломатично сказано всього трьома рядками: «Він отримав виховання у сім'ї, де прищеплювалася любов до напруженої систематичної праці і заохочувалися ініціатива та самостійність» [13, с. 9]. Не надто багато, як на нашу думку.

Небільше інформації про рід Патонів містять й інші праці. Тільки у спогадах Євгена Оскаровича, вихід яких у світ припав на хрущовську «відлигу», можна віднайти деякі відомості про родинне оточення. Так, з рядків автобіографії ми дізнаємося, що його батько був російським консулом у Ніцці і відставним гвардійським полковником [14, с. 5]. Але й у цих спогадах, що на довгі часи стали основним джерелом для дослідників біографії Є. Патона, мемуарист виявив обережність. Він був змушений замовчувати частину родинної історії, деякі факти та обставини життя сім'ї. Це стосується, зокрема, служби у гвардії, до якої вступили брати Євгена. Підкреслює Євген Оскарович і важке, скрутне життя родини: батько нібито не перебував в особливому фаворі при імператорському дворі, тому обіймав лише незначні посади. Звичайно, ці слова слід сприймати як «дани-

ну часові», в який писалися спогади. Мода на «злидні» й «нестатки» неначе наближала особу дворянського походження до «пролетаріату» [14, с. 6–7]. Загалом дитинству у спогадах присвячено всього шість неповних сторінок, хоча це один з найважливіших періодів формування світогляду, сприйняття дійсності.

Значне місце серед публікацій про життя і творчість Є. Патона належить монографіям А. Чеканова [15; 16], в яких здійснено фундаментальний аналіз внеску вченого у вітчизняну науку. Втім, особисте життя Є. Патона і, найголовніше, історія його сім'ї вичерпуються стислим переказом відомостей, поданих Євгеном Оскаровичем у власних спогадах. До того ж у розділі, присвяченому дитинству та юнацьким рокам Є. Патона, який у праці А. Чеканова займає лише кілька сторінок, зроблено ще більш різкі акценти на «важкому» житті родини [15, с. 11–14].

Вагомим внеском у патонознавство стали студії І. Малишевського [17; 18] і В. Онопрієнка, Л. Кістерської та П. Севбо [19]. Опубліковані у 1980-х роках, вони були вже майже вільні від більшості ідеологічних штампів попереднього часу.

Так, у книзі І. Малишевського не тільки наведено відомості про батька Євгена Оскаровича — російського консула в Ніцці та Бреслау Оскара Петровича, а й розповідається про дідуся вченого — генерала від інфантерії та сенатора Петра Івановича. Для реконструкції біографії предків Є. Патона автор використав цінне джерело — справи про дворянство роду, що зберігаються в Російському державному історичному архіві у Санкт-Петербурзі. Практично вперше у патонознавчій літературі пролунало відверто: предки радянського академіка Є. Патона — дворяни Російської імперії, що обіймали чільні посади на військовій та цивільній службі [17, с. 9–10].

Ще ґрунтовніше генеалогію роду Патонів досліджено в монографії В. Онопрієнка, Л. Кістерської та П. Севбо. Вона тим цікавіша, що підготовлена на широкій джерельній базі, адже дослідники опрацювали формулярні списки предків Євгена Оскаровича, які збері-

Молодший феєрверкер 4-ї батареї 33-ї артилерійської бригади 9-го армійського корпусу Київського військового округу Євген Оскарович Патон. Київ, 1892 р.

Декан інженерного відділення Київського політехнічного інституту Євген Оскарович Патон. Київ, 1906 р.

Євген Оскарівич Патон із дружиною Наталією Вікторівною. Київ, 1916 р.

гаються в Російському державному історичному архіві, Російському державному архіві військово-морського флоту, Архіві зовнішньої політики Російської імперії. У передмові автори підкреслюють, що використаний ними архівний матеріал дає змогу більш детально висвітлити деякі етапи життя та діяльності вченого [19, с. 6].

Однак і у згаданих вище розвідках трапляються певні тематичні лакуни. Зокрема, інформацію зі справ про дворянство Патонів наведено у них лише частково. А між тим вивчення цих документів дозволяє додати деякі нові штрихи до генеалогії цього славного роду.

Більшість біографістів Євгена Оскарівича не торкалися дуже цікавого, але водночас надто небезпечного тоді питання про етнічне походження Патонів. І. Малишевський писав про це так: «Рід Patton осів у Росії на якомусь давньому перехресті історії. Сімейні перекази пояснювали походження та рідкісне прізвище тим, що нібито предків — корабельних майстрів — вивіз із Голландії Петро І. Існували, щоправда, й інші версії — про Францію (на це мовби вказував кінцевий наголос), утім не виключалася і Шотландія. Однак самі Патони іноземцями себе не вважали, давним-давно обрусіли, змішавшись кров'ю з іншими родами на землі, що стала їхньою справжньою Батьківщиною» [17, с. 9].

Ще дипломатичніше про це згадували В. Онопрієнко, Л. Кістерська та П. Севбо: «Рідкісне прізвище та екзотичне місце народження (мається на увазі Ніцца, де з'явився на світ Євген Оскарівич — В.Т.) не раз викликали здогади щодо походження роду Патонів. Між тим це була хороша російська сім'я, для якої любов до Вітчизни, вірність обов'язку, добре ім'я батьків і дідів не були порожніми поняттями» [19, с. 8]. Отже, вичерпної відповіді на питання про походження Патонів читач не отримує. Зрозуміло, що представники роду, які мешкали на теренах Російської імперії і самовіддано їй служили, цілком закономірно вважали себе місцевими. Але все ж цікаво знати, де жили предки Патонів до того, як потрапили в Росію.

Аналіз прізвища наводить на думку про шотландське походження Патонів. Paton, Patton, Pattoun — варіанти характерного для Шотландії патроніміального прізвища, що походить від зменшувальної форми імені Патрик. Це прізвище фіксується в шотландських документах починаючи з XVI ст. [20, с. 129]. Версія ж про німецьке походження Патонів з'явилася, ймовірно, тому, що представники роду належали до лютерансько-євангелічної церкви, породичалися з багатьма лютеранськими сімействами, переважно німецького, остзейського, шведського походження, і навіть у документах інколи називалися «фон Паттонами». Слід зазначити, що Патони тривалий час залишалися вірними віросповіданню батьків — ще Оскар Петрович був лютеранином [21, л. 35–38, 39]. Його дружина стала першою православною в роді, через це й діти, відповідно до законів Російської імперії, були охрещені за православним обрядом.

На терени Російської імперії Патони потрапили, очевидно, в першій половині XVIII ст. Родонаачальником російської гілки став *Георг Паттон*, придворний кухмістер та мундкох¹, син якого — *Петер-Георг (Петро Юрійович; 1733, Санкт-Петербург — 2 грудня 1809, Санкт-Петербург)* — був архітектором. Він навчався під керівництвом петербурзького архітектора

¹ Детальніше про рід Патонів див.: [20; 22].

швейцарського походження П.-А. Трезіні, а з 1749 р. служив помічником у Б.-Ф. Растреллі — виконував креслення для будівництва Зимового палацу і наглядав за роботами. 10 грудня Петер-Георг за атестацією свого видатного патрона отримав звання гезеля і був зарахований до Канцелярії від будівництва (з 1765 р. — Канцелярія, а з 1769 р. — Контора від будівництва Її Імператорської Величності будинків та садів) «архітектурі помічником» з чином прапорщика. 1755 р. архітектор брав участь у будівництві оранієнбаумівського театру. 2 травня 1757 р. П.-Г. Патон отримав звання «зархітектора» з чином сухопутного капітана, а 11 жовтня 1762 р. — «архітектора» з чином секунд-майора. 23 листопада 1767 р. він був прийнятий у службу до Комерц-колегії для догляду за казенними будинками (звільнений з Контори 29 березня 1770 р.). Петер-Георг отримав чин надвірного радника (8 липня 1782 р.), а згодом — колезького радника (після 1795 р.). У 1783–1802 рр. служив архітектором при Урядовому сенаті Російської імперії. Сумлінна і бездоганна служба, чин колезького радника й орден Св. Володимира дозволили Петру Юрійовичу Патону закріпитися на високому соціальному щаблі російського суспільства, забезпечивши своїм нащадкам кар'єрні можливості та міцне матеріальне становище [23, л. 1–3 об.; 24; 25].

Єдина дочка архітектора — Марія Петрівна (23 липня 1763, Санкт-Петербург — 21 грудня 1840, Санкт-Петербург) — 1 серпня 1781 р. вінчалася з *Карлом (Карлом-Густавом) Романовичем (Рейнгольдівичем) фон Врангелем* (9 червня 1742 — 7 березня 1824, Санкт-Петербург), сином асесора (засідателя) ризького гофгеріхту (надвірного суду) Нільса-Рейнгольда фон Врангеля з лінії Койль-Тойс (1707–1747) та Гедвіги-Вільгельміни, народженої фон Вартман (1712–1789). Карл Романович командував Софійським піхотним полком (1785–1788), був виборзьким обер-комендантом і шефом гарнізонного полку (1797–1800), у 1799 р. отримав чин генерала від інфантерії, наступного року був призначений інспектором інфантерії Фінляндської інспекції [22, с. 28; 23, л. 4].

Борис і Володимир Патони. Київ, 1920 р.

Володимир і Борис Патони. Київ, 1922 р.

Старший із синів архітектора — *Павло Петрович* (бл. 1760 р. — ?) — вступив на військову стежу, дослужився до чину полковника, був командиром Софійського мушкетерського полку (1802–1804) [23, л. 4]. Молодший — *Іван Петрович* (бл. 1762 р. — ?), надвірний радник і власник села Репіно Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії [23, л. 4], заснував гілку роду, з якої походять видатні українські науковці Євген Оскарович та Борис Євгенович Патони.

Історія Патонів на новій батьківщині характерна для більшості іноземних родів, що поєднали свою долю з Російською імперією. Це був шлях через професіоналізм та сумлінну службу до дворянства, чинів і почестей.

Євген Оскарович Патон із синами Володимиром (ліворуч) та Борисом (праворуч) біля нового універсального зварювального автомата ТС-17. Київ, 1949 р.

Син Івана Петровича Патона — *Петро Іванович* (1796 — 2 вересня 1871, Санкт-Петербург, похований у Москві на Іновірському кладовищі на Введенських горах) — рішенням Санкт-Петербурзького дворянського депутатського зібрання від 12 липня 1862 р. разом зі старшими синами Оскаром і Миколою та дружиною й дітьми останнього був визнаний у російському спадковому дворянстві та внесений до 2-ї частини дворянської родовідної книги Санкт-Петербурзької губернії. Це рішення затвердив указ Сенату по департаменту герольдії № 292 від 14 січня 1863 р. [26, л. 41–44].

Петро Іванович Патон зробив блискучу кар'єру. Він вступив у службу 15 лютого 1812 р. колоновожатим в імператорський почет по квартирмейстерській частині (згодом — Генеральний штаб), брав участь у російсько-французькій війні 1812 р. і закордонних походах російської армії, а згодом у російсько-турецькій війні 1828–1829 рр. та завойованні Кавказу. Петро Іванович командував 33-м (1830–1833) та Коливанським (1833–1838) егерськими полками, 2-ю (1838–1841) та 1-ю (1841–1846) бригадами 15-ї піхотної дивізії, був начальником резервної дивізії 4-го піхот-

ного корпусу (1846–1850) та оренбурзьким комендантом (1850–1853). У 1853 р. призначений сенатором 8-го департаменту Сенату, а 1869 р. отримав чин генерала від інфантерії. Бойовий генерал неодноразово відзначався нагородами: орденами Св. Анни IV ступеня (1812), Св. Володимира IV ступеня з бантом (1829), Св. Георгія IV класу (1837, за 25 років офіцерської бездоганної служби), Св. Анни II ступеня (1837), Св. Володимира III ступеня (1842), Св. Станіслава I ступеня (1843), Св. Анни I ступеня (1853), Св. Анни I ступеня з імператорською короною (1858), Св. Володимира II ступеня з мечами (1862), медаллю в пам'ять про здобуття Парижа (1814), срібною медаллю в пам'ять війни 1812 р. (1812), срібною медаллю в пам'ять російсько-турецької війни 1828–1829 рр. (1832), відзнаками за 30 (1837), 35 (1852), 40 (1859) років бездоганної служби.

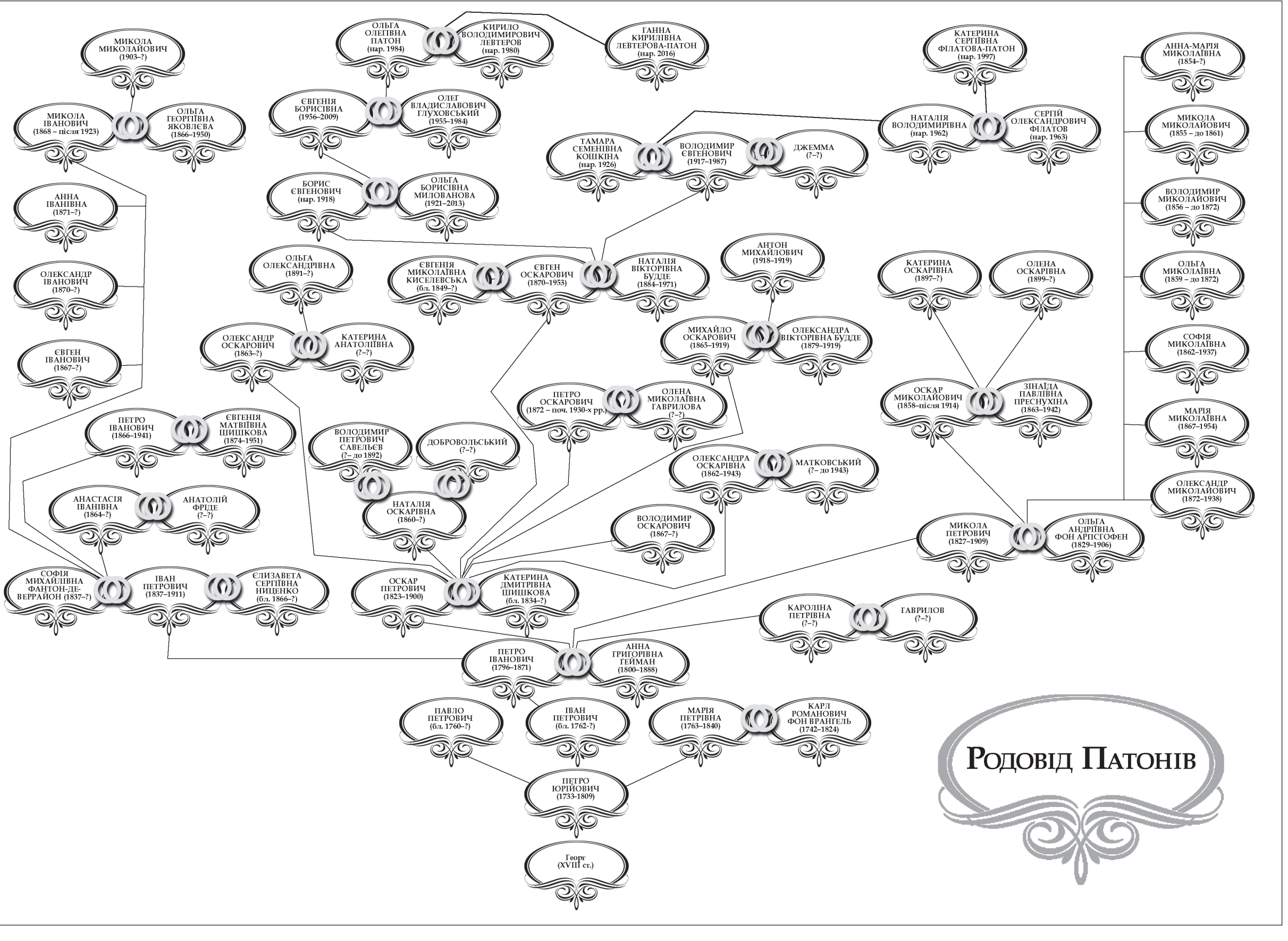
Петро Іванович був досить заможним поміщиком. 21 листопада 1838 р. він отримав майорат у Сувальській губернії Царства Польського; крім того, володів маєтками в Полтавському повіті однойменної губернії, у Бельському повіті на Смоленщині, а також дерев'яним будинком у Москві.

Від шлюбу з *Анною Григорівною Гейман* (25 грудня 1800 — 12 червня 1888, Москва), дочкою відомого німецького банкіра Генріха-Грегора (Григорія Юхимовича) Геймана (1771–1843), Петро Іванович Патон мав трьох синів та доньку *Кароліну*, яка стала дружиною полковника *Гаврилова* [21, л. 5–12; 26, л. 6–20].

Старший син Петра Івановича та Анни Григорівни Патонів — *Оскар-Йоганн-Якоб (Оскар Петрович)*; 8 листопада 1823, Вознесенськ Херсонської губернії — 1900, похований на парафіяльному православному кладовищі с. Хребтіїв Ушицького повіту Подільської губернії²) — і

² Відомості про те, що Оскар Петрович Патон помер 1909 р., не відповідають дійсності, оскільки у виданій 1901 р. книзі Ю. Сіцінського зазначено: «На Хребтіївському православному кладовищі місцевим власником шт.-капітаном М. Патоном збудовано муровану каплицю на могилі батька, Оскара Патона (долученого до православ'я)» [27, с. 799].

Родовід Патонів

став батьком Євгена Оскаровича Патона та дідом Бориса Євгеновича Патона. Оскар Петрович здобув освіту у Головному (Миколаївському) інженерному училищі (1838–1843) і вступив у дійсну службу 21 серпня 1843 р. до Санкт-Петербурзької інженерної команди. 1844 р. прикомандирований до лейб-гвардії кінно-піонерного дивізіону, а 1849 р. — до учбової гальванічної команди для вивчення гальванічної справи. 1851 р. Оскар Петрович закінчив навчання і повернувся у дивізіон, де 1855 р. призначений командиром 1-го ескадрону. 1857 р. у чині капітана звільнився у цивільну службу з перейменуванням у колезькі радники.

Спочатку Оскар Петрович служив керуючим Новомаїнським відділенням Самарської удільної контори (1857–1859), а згодом перейшов на дипломатичне поприще: російський консул у Ніцці (Франція, 1865–1886) та Бреслау (Пруссія, 1886–1893).

1875 р. він отримав чин статського радника і 17 вересня 1893 р. вийшов у відставку. За свою ревну службу Оскар Петрович був нагороджений орденами Св. Анни III ступеня (1856), Св. Станіслава II ступеня (1872), Св. Анни II ступеня (1880), Св. Володимира IV ступеня (1884, за 35-річну службу у класних чинах), відзнакою за 40 років бездоганної служби (1889) та французьким орденом Почесного легіону (1892).

Як старший син він 1871 р. успадкував від батьків майорат Кірсна Кальварійського повіту Сувалкської губернії, а також був власником придбаних маєтків Ступино й Ларіно з «сільцями» Бельського повіту Смоленської губернії (з 1858 р.), с. Паново з «сільцями» Бельського повіту Смоленської губернії (з 1858 р.; з 1859 р. належало до Тихвінського повіту Новгородської губернії) та с. Машеве з хутором Сергіївський Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії (продане в 1891 р.) [21, л. 35–38; 26, л. 21, 22–23; 28].

20 липня 1859 р. у Михайлівській церкві с. Денисовичі Новозибківського повіту Чернігівської губернії Оскар Петрович Патон вінчався з дочкою штабс-ротмістра Катериною

Родина Патонів (у центрі — Євген Оскарович Патон із дружиною Наталією Вікторівною, ліворуч — син Володимир із дружиною, праворуч — син Борис із дружиною). Київ, 1948 р.

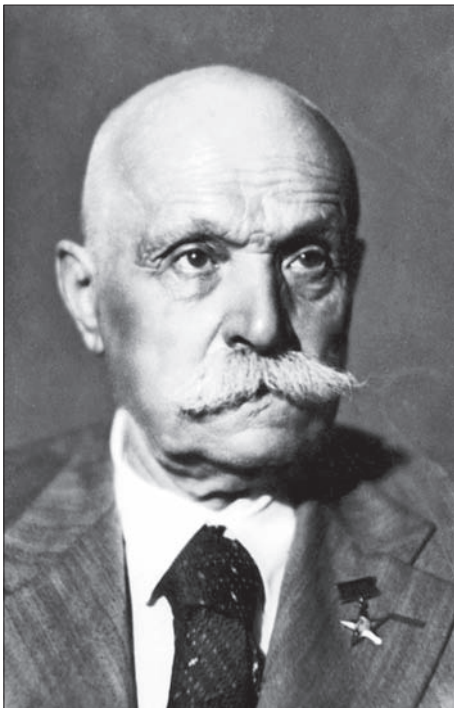
Дмитрівною Шишковою (бл. 1834 — ?)³ [21, л. 39]. Катерина Дмитрівна була власницею придбаного маєтку Льохово (Будниця також) з фільварком Любово Городоцького повіту Вітебської губернії (з 1862 р.) і с. Хребтіїв із «сільцем» Шуркою та частиною слободи Пилипи Ушицького повіту Подільської губернії [21, л. 35–38; 28].

7 травня 1888 р. рішенням Санкт-Петербурзького дворянського депутатського зібрання до роду Патонів були долучені дружина і діти Оскара Петровича. Це рішення затвердив указ Сенату № 1561 від 28 травня 1889 р. [21, л. 41–44].

В Оскара Петровича та Катерини Дмитрівни Патонів народилося дві дочки: *Наталія* (27 червня 1860, Городоцький повіт Вітебської губернії — ?) і *Олександра* (18 червня 1862, Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція — 16 травня 1943, Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція) та п'ятеро синів: *Олександр* (11 жовтня 1863, Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція — ?), *Михайло* (5 серпня 1865, Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція — квітень 1919,

³ За деякими даними, Катерина Дмитрівна народилася 10 січня 1837 р. і була дочкою Дмитра Петровича Шишкова (1809–1892) та Олександри Карлівни, народженої баронеси фон Фітінгоф [29].

Вице-президент АН УРСР, академік АН УРСР, Герой Соціалістичної Праці, депутат Верховної Ради СРСР Євген Оскарівич Патон. Київ, 1950 р.

Нова Ушиця Подільської губернії), *Володимир* (28 серпня 1867, Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція — ?), *Євген* (20 лютого/4 березня 1870 (згідно з радянськими документами — 5 березня 1870), Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція — 12 серпня 1953, Київ) і *Петро* (21 вересня 1872, Ніцца, департамент Приморські Альпи, Франція — початок 1930-х, Брест-над-Бугом, Поліське воєводство, Польща) [21, л. 35–38, 39–40; 28].

Один із братів Оскара Петровича — *Микола Петрович* (3 січня 1827 — 24 травня 1909, с. Тимошкіно Новоторзького повіту Тверської губернії) — здобув освіту також у Головному (Миколаївському) інженерному училищі (1841–1847) і вступив у службу 5 вересня 1847 р. у Санкт-Петербурзьку інженерну команду, а 17 червня 1848 р. був прикомандирований до лейб-гвардії кінно-піонерного дивізіону. Невдовзі він вислужив чин майора (1856)

і був призначений командиром 5-го батальйону Санкт-Петербурзького гренадерського полку (1856). У 1862 р. Микола Петрович залишив військову службу та обіймав посаду помічника керуючого горілчано-акцизними зборами в Тульській (1862–1865) та Тверській (1865–1880) губерніях, а згодом — чиновника з особливих доручень Міністерства фінансів Російської імперії, прикомандированого до Новгородської та Тверської губерній (1885). У 1891 р. отримав чин дійсного статського радника (1891), а 15 квітня 1896 р. вийшов у відставку. За свою кар'єру Микола Петрович удостоївся орденів Св. Анни III ступеня (1853), Св. Станіслава II ступеня (1859), Св. Анни II ступеня (1879) та Св. Володимира III ступеня (1887). Він володів маєтком Тимошкіно Новоторзького повіту Тверської губернії [26, л. 24, 26–36 об.].

15 листопада 1853 р. у Нарві Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії Микола Петрович Патон побрався з баронесою *Ольгою Андріївною фон Арпсгофен* (7 вересня 1829, Нарва Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії — 27 листопада 1906, Твер), дочкою власника маєтків Германсберг і Вазагоф Везенберзького повіту Естляндської губернії барона Гергарда-Генріха фон Арпсгофена (1795–1854) та Ольги Лаврентіївни, народженої Варнек (1807–1883) [26, л. 26–36 об.].

Від цього шлюбу народилися Микола (6 вересня 1855, Нарва Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії — до 1861), Володимир (17 листопада 1856, Москва — до 1872), Оскар (13 квітня 1858, Нарва Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії — після 1914), Олександр (8 червня 1872 — 1938), Анна-Марія (8 вересня 1854, Нарва Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії — ?), Ольга (1 серпня 1859, Нарва Ямбурзького повіту Санкт-Петербурзької губернії — до 1872), Софія (18 вересня 1862 — 27 жовтня 1937, Женева, Швейцарія), Марія (1867 — 1954, Париж) Патони [26, л. 26–36 об., 37–40 об.].

Молодший із братів Патонів — *Іван Петрович* (19 листопада/1 грудня 1837, Плоцьк, Царство Польське — 17 квітня 1911, Санкт-

Петербурґ) — здобув освіту в імператорському Олександрівському лицейі і 5 січня 1858 р. вступив у службу до Міністерства внутрішніх справ Російської імперії. У 1859 р. призначений молодшим чиновником з особливих доручень при бессарабському військовому губернаторі. У 1862 р. Іван Петрович переведений на посаду бессарабського обласного карних справ стряпчого, а 1864 р. призначений повітовим справником. У 1865 р. він за власним бажанням переведений до Міністерства юстиції, був товаришем голови Вітебської палати кривого суду (1865) і товаришем голови Вітебської палати цивільного суду (1865). Згодом Іван Петрович обіймав посади прокурора Смоленського (1872) та Катеринославського окружних судів. У 1911 р. вийшов у відставку з чином таємного радника. Іван Петрович у 1888 р. придбав маєтки у Лаїшевському повіті Казанської губернії — сільце Рогозіно-Долматово (Булґак також) та «пустоші» Єникеев-Карач, які були продані у 1899 р. [21, л. 13–13 об., 14–19].

Одружений Іван Петрович Патон був з *Софією Михайлівною Фантон-де-Веррайон* (17 вересня 1837, Санкт-Петербурґ — ?), дочкою генерал-лейтенанта Генерального штабу Російської імперії, бессарабського губернатора Михайла Львовича Фантон-де-Веррайона (1804–1887) й Анастасії Георгіївни (Григорівни), народженої Філіпеско [21, л. 14–19].

Від цього шлюбу народилося шість дітей: Анастасія (21 червня 1864 — ?), Петро (24 квітня 1866, Вітебськ — 7 вересня 1941, Франція), Євген (21 листопада 1867, Калуга — ?), Микола (27 грудня 1868, Калуга — після 1923), Олександр (5 квітня 1870, Калуга — ?) та Анна (7 вересня 1871, Смоленськ — ?) [21, л. 14–19, 20–24 об.].

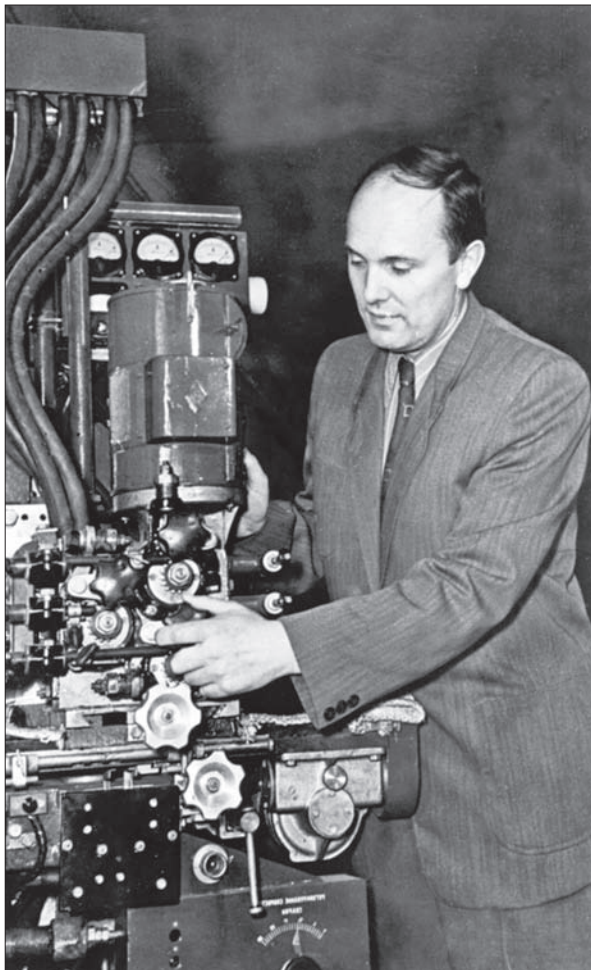
Іван Петрович Патон та його родина рішенням Смоленського дворянського депутатського зібрання від 12 жовтня 1873 р. були визнані у спадковому дворянстві та внесені до 2-ї частини дворянської родовідної книги Смоленської губернії. Це рішення затвердив указ Сенату № 4160 від 19 листопада 1873 р. [21, л. 25–28]. Старшому із синів Івана Петровича та Софії Михайлівни — Петрові Івановичу Па-

Член-кореспондент АН УРСР, лауреат Сталінської премії Борис Євґенович Патон. Київ, 1951 р.

тону — 21 березня 1901 р. височайшим указом було дозволено до власного приєднати прізвище діда — Фантон-де-Веррайон — і передавати його старшому нащадкові в роді [30].

Трагічно склалася доля молодших поколінь роду Патонів. Соціальні потрясіння 1917 р., що знищили величезну імперію, розкидали членів родини по різних політичних таборах і країнах. *Петро Іванович Патон-Фантон-де-Веррайон* — двоюрідний брат Є.О. Патона — закінчив Морський корпус (1883) та Морську академію (1908). Він був учасником російсько-японської війни 1904–1905 рр., зокрема Цусимського бою, Першої світової війни і Білого руху. Петро Іванович командував канонерським човном «Гіляк» (1906–1909), був начальником 8-го дивізіону міноносців Балтійського флоту (1909–1911), командиром лінійного корабля «Синоп» (1912–1916), начальником навчального загону Чорноморського флоту (з 1914 р.) та загону суден оборони північно-західної частини Чор-

Борис Євгенович Патон біля автомата для електрошлакового зварювання, за створення якого йому присуджено Ленінську премію. Київ, травень 1957 р.

ного моря (1916–1917). У 1915 р. він отримав чин контр-адмірала, з 13 квітня 1917 р. вийшов у відставку. За бездоганну службу, мужність та командирський талант Петро Іванович був нагороджений орденами Св. Анни III ступеня (1893), Св. Станіслава II ступеня (1903), Св. Володимира IV ступеня з бантом (1908, за 25 років служби), Св. Анни II ступеня (1908), Св. Володимира II ступеня (1910), Св. Володимира III ступеня (1913), з мечами (1915), медалями — у пам'ять царювання імператора Олександра III (1896), російсько-японської війни 1904–1905 рр. (1906), 100-річчя Вітчизня-

ної війни 1812 р. (1912), 300-річчя царювання дому Романових (1913), 200-річчя Гангутської перемоги (1915), а також золотою шаблею з написом «За хоробрість» (1906), золотим знаком про закінчення курсу Морського корпусу (1910), срібною медаллю за допомогу, надану постраждалим під час землетрусу в Мессіні та Калабрії (1911), командорськими хрестами грецького ордена Спасителя (1909), туніського ордена Слави (Нишан-Іфтикар; 1909) та ордена Корони Італії (1910). У 1918 р. Петро Іванович Патон-Фантон-де-Веррайон був членом правління і тимчасовим головою Російського Дунайського пароплавства, а потім головним комісаром флоту і портів Чорного та Азовського морів Української Держави. У 1920 р. він — офіцер денікінських Збройних сил Півдня Росії. Після поразки Білого руху контр-адмірал емігрував до Франції, де був членом громадських офіцерських організацій. У французькій землі він і був похований [31, с. 409]. На кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа (департамент Ессон, Франція) похована і його дружина — *Євгенія Матвіївна Шишкова*, по першому шлюбу *Боголюбова* (6 січня 1874 — 23 січня 1951, Париж) [32, с. 368].

Його молодший брат — *Микола Іванович* — також закінчив Морське училище (1889). Під час російсько-японської війни у складі загону транспортів він брав участь у поході 2-ї Тихоокеанської ескадри на театр бойових дій (1904–1905), а потім командував міноносцями «Страшний», «Боевой» (1909), есмінцем «Стережущий» (1910–1915), був начальником 6-го дивізіону міноносців Балтійського флоту (1915–1917) та 2-ї бригади лінійних кораблів (1917). У 1917 р. Микола Іванович отримав чин контр-адмірала. За свою службу він був відзначений орденами Св. Анни II ступеня з мечами (1911), Св. Володимира III ступеня з мечами (1916) та георгіївською зброєю (1915). У період гетьманату служив на флоті Української Держави (1918), але згодом перейшов на службу до Червоного флоту, обіймав посади старшого морського начальника у Кронштадті, начальника Кронштадтської бази Балтійського флоту, начальника училища командного

складу Робітничо-селянського червоного флоту (1920–1922), був співробітником Морської історичної комісії (з 1923 р.). Подальша доля Миколи Івановича нам невідома (утім, неважко здогадатися) [33]. Його дружина — *Ольга Георгіївна Яковлева*, по першому шлюбу *Голикова* (бл. 1866 — 20 травня 1950) — не залишилася в більшовицькій Росії, виїхавши у 1920 р. за кордон [34, с. 326].

Зінаїда Павлівна Патон, народжена *Преснухіна*, по першому шлюбу *Гейциг* (8 липня 1863 — березень 1942, Ленінград), вдова дійсного статського радника та члена санкт-петербурзьких окружного суду і судової палати *Оскара Миколайовича Патона*, ще одного двоюрідного брата видатного науковця, померла в Ленінграді під час блокади і похована на Піскарьовському кладовищі [35, арк. 114 зв. — 115; 36].

Молодший брат Оскара Миколайовича — *Олександр Миколайович Патон* — військовий інженер, випускник Миколаївського інженерного училища (1894) та Миколаївської інженерної академії (1901), служив діловодом з будівництва окружного інженерного управління Одеського військового округу (з 1911 р.). У 1915 р. він отримав чин полковника. *Олександр Михайлович* був кавалером орденів Св. Анни III ступеня (1906), Св. Станіслава II ступеня (1909), Св. Володимира IV ступеня (1916). Після більшовицького заколоту брав участь у Білому русі, але, потрапивши в більшовицький полон, перейшов на бік радянської влади і до 1923 р. служив у Робітничо-селянській червоній армії. У 1938 р. він був заарештований органами НКВС та розстріляний [37; 38].

В еміграцію виїхали рідні сестра та брат Є.О. Патона, а сам він багато років змушений був приховувати навіть сам факт їх існування.

Олександра Оскарівна Патон, у шлюбі *Матковська*, хрещена мати свого племінника *Бориса Євгеновича Патона* [39, арк. 318 зв. — 319], емігрувала до Франції. Оселилася в Ніцці, де й була похована на православному кладовищі Кокад [40, с. 401].

Петро Оскарович Патон, голова Річицької повітової земської управи (1913–1917), був

Президент АН УРСР Борис Євгенович Патон. Київ, грудень 1983 р.

річицьким повітовим комісаром за часів Тимчасового уряду, а в період гетьманату — польським губернським старостою. Коли значна частина Білорусі відійшла до Другої Речі Посполитої, він разом з дружиною — *Оленою Миколаївною Гавриловою*, залишився у Польщі та служив у Брестському магістраті [41].

Страшна доля спіткала іншого брата Є.О. Патона — *Михайла Оскаровича Патона*, який був хрещеним батьком свого племінника — *Володимира Євгеновича Патона* [42, арк. 43 зв. — 44]. Він виховувався в Пажеському корпусі, який закінчив за першим розрядом, службу почав 14 серпня 1884 р. прапорщиком лейб-гвардії Преображенського полку. 19 січня 1902 р. Михайло Оскарович вийшов у відставку з чином пол-

ковника і був призначений почесним мировим суддею Ушицького округу Подільської губернії (1902–1917). Він неодноразово очолював дворянство Ушицького повіту (1905–1917), де володів с. Хребтієвим із «сільцем» Шуркою та частиною слободи Пилипи Ушицького повіту, та був головою Ушицької повітової земської управи (1911–1917). За свою службу отримав чин дійсного статського радника (1914) і був нагороджений орденами Св. Станіслава III ступеня (1897), Св. Володимира IV (1906) та III (1916) ступенів, німецьким орденом Червоного орла IV ступеня, а також медалями «В пам'ять царювання імператора Олександра III» (1896), «В пам'ять священної коронації їх імператорських величностей» (1896), Червоного Хреста за участь у діяльності товариства під час російсько-японської війни 1904–1905 рр. (1907), світлобронзовою медаллю в пам'ять 200-річчя Полтавської битви (1910) та іншими відзнаками [43, арк. 521–523; 44, л. 10, 11, 13–18]. Михайло Оскарівич уславився як щедрий благодійник, що жертвував значні суми на соціальний розвиток Поділля. За його фінансової підтримки у 1908 р. було відкрито земську лікарню і ремісниче училище імені барона П.П. Местмахера в Новій Ушиці [45, с. 584] та у 1912 р. побудовано школу у с. Хребтіїв [46, арк. 138]. Тому 1910 р. за званням імператриці Марії Федорівни він став довічним почесним членом Ушицького повітового опікунства про дитячі притулки [44, л. 13–18].

8 січня 1906 р. у с. Песець Новоушицького повіту Подільської губернії Михайло Оскарівич Патон вінчався з *Олександрою Вікторівною Будде* (19 жовтня 1879 — квітень 1919, Нова Ушиця Подільської губернії), дочкою генерала від інфантерії у відставці Віктора Емануїловича Будде (1836–1901) й Олександри Павлівни, народженої баронеси Местмахер

(1850–1909) [43, арк. 521–523; 44, л. 13–18; 45, с. 585].

Подружжя Патонів мало лише одного сина Антона, який народився у 1918 р. Він розділив долю своїх батьків, яких у квітні 1919 р. разом з домочадцями вбили бандити в їхньому будинку в Новій Ушиці. Родину Патонів було поховано на кладовищі у с. Хребтієві [45, с. 586–587; 47].

Однак, незважаючи на лихі часи, рід вижив і значно збагатив вітчизняну та світову науку. 17 березня 1916 р. професор Київського політехнічного інституту статський радник Євген Оскарівич Патон вінчався у Києво-Подільському Успенському соборі з дівцею Наталією Вікторівною Будде (25 жовтня 1884 — 1971, Київ), дочкою генерала від інфантерії у відставці Віктора Емануїловича Будде (1836–1901) й Олександри Павлівни, народженої баронеси Местмахер⁴ (1850–1909) [48, арк. 158]. Від цього шлюбу народилося два сини — Володимир (5/18 березня 1917, Київ — 28 лютого 1987, Київ) [42, арк. 43 зв. — 44] та Борис (нар. 1/14 листопада 1918, Київ) [39, арк. 318 зв. — 319], які стали соратниками та послідовниками свого батька, а молодший з них ще й на багато років визначив основні напрями розвитку вітчизняної науки загалом.

Сьогодні, після десятиліть забуття, ми повертаємося до своїх коренів, відтворюємо історичну пам'ять, відшукуємо загублені гілки родовідних дерев. Цей процес тривалий, копіткий. І наше дослідження є новим етапом у реконструкції генеалогії славного роду. Уже віднайдено багато цікавих документів, уведено до наукового обігу низку нових фактів. Але попереду, безперечно, велика пошукова робота і цікаві знахідки.

⁴ Наталія Вікторівна Будде доводилася рідною сестрою Олександрі Вікторівні Будде, дружині Михайла Оскарівича Патона.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. Rybnikov N.A. *Biographical Institute*. (Moscow, 1918).
[Рыбников Н.А. *Биографический институт*. М., 1918.]
2. Rybnikov N.A. *Biographies and their study*. (Moscow, 1920).
[Рыбников Н.А. *Биографии и их изучение*. М.: Госиздат, 1920.]
3. Krasuykov R.G. A review of Russian Soviet genealogy literature for 70 years (1917–1987). *Izvestiya Russkogo Genealogicheskogo Obshchestva*. 1994. (1): 55.
[Красюков Р.Г. Обзор русской советской литературы по генеалогии за 70 лет (1917–1987). *Известия Русского генеалогического общества*. 1994. Вып. 1. С. 55–80.]
4. Chulkov N. House of counts Tolstoys. *Russkiy Yevgenicheskii Zhurnal*. 1924. 1(3/4): 308.
[Чулков Н. Род графов Толстых. *Русский евгенический журнал*. 1924. Т. 1, № 3/4. С. 308–320.]
5. Chulkov N. Genealogy of the Dekabrists Muravyevs. *Russkiy Yevgenicheskii Zhurnal*. 1927. 5(1): 3.
[Чулков Н. Генеалогия декабристов Муравьевых. *Русский евгенический журнал*. 1927. Т. 5, № 1. С. 3–20.]
6. Zolotarev V. Genealogy of A.S. Pushkin, L.N. Tolstoy, P.Ya. Chaadaev, Y.F. Samarin, A.I. Herzen, P.A. Kropotkin, S.N. Trubetskoy. *Russkiy Yevgenicheskii Zhurnal*. 1927. 5(13/4): 113.
[Золотарев В. Родословные А.С. Пушкина, гр. Л.Н. Толстого, П.Я. Чаадаева, Ю.Ф. Самарина, А.И. Герцена, кн. П.А. Кропоткина, кн. С.Н. Трубецкого. *Русский евгенический журнал*. 1927. Т. 5, № 3/4. С. 113–132.]
7. Lepin T., Lus Ya., Filipchenko Yu. Full members of the Academy of Sciences for the last 80 years (1846–1924). *Izvestiya Vyuro po yevgenike*. 1925. (3): 3.
[Лепин Т., Лус Я., Филипченко Ю. Действительные члены Академии наук за последние 80 лет (1846–1924). *Известия Бюро по евгенике*. 1925. № 3. С. 3–82.]
8. Tolstoy L.N. *Full collection of writings*. (Moscow, 1934). V. 46. P. 479–514.
[Толстой С.Л., Цявловский М.А. Генеалогические таблицы: Примечания к генеалогическим таблицам. В кн.: Толстой Л.Н. *Полное собрание сочинений: в 90 т.* М.: Худ. лит.-ра, 1934. Т. 46. С. 479–514.]
9. Lyubomirov P. The Radishchevs. In: *A.N. Radishchev. Materials and research*. (Ed. A.S. Orlov). (Moscow, 1936). P. 291–351.
[Любомиров П. Род Радищевых. В кн.: *А.Н. Радищев. Материалы и исследования*. (Отв. ред. А.С. Орлов). М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1936. С. 291–351.]
10. Tomazov V.V. From the genealogy of the Cossack families: the Konstyantynovichs and the Vernadskies. In: *The history of the Ukrainian Middle Ages: the Cossack Era*. (Kyiv, 1995). P. 52–63.
[Томазов В.В. З генеалогії козацьких родів: Костянтиновичі та Вернадські. В кн.: *Історія українського середньовіччя: козацька доба*: зб. наук. пр. (На пошану історика, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка Олени Михайлівни Апанович): у 2 ч. К.: Інститут історії України НАН України, 1995. Ч. 2. С. 52–63.]
11. Tomazov V.V. Genealogy of V.I. Vernadsky: origin and family ties. *Science and Science of Science*. 2013. (2): 87.
[Томазов В.В. Генеалогія В.І. Вернадського: походження та родинні зв'язки. *Наука та наукознавство*. 2013. № 2. С. 87–94.]
12. Dumin S.V., Tomazov V.V., Shumkov A.A. The Bogomolets'. *Dvoryanskiy kalendar'*. St. Petersburg, 2003. Notebook 11. P. 44–63.
[Думин С.В., Томазов В.В., Шумков А.А. Богомольці. *Дворянский календарь*. СПб., 2003. Тетрадь 11. С. 44–63.]
13. Dobrokhotov N.N. Yevgeny Oskarovich Paton. In: *Collected articles dedicated to the 80th anniversary of Ye.O. Paton*. (Kyiv, 1951). P. 9–13.
[Доброхотов Н.Н. Евгений Оскарович Патон (краткая характеристика научной и общественной деятельности). В кн.: *Сборник, посвященный 80-летию со дня рождения и 55-летию научной деятельности Героя Социалистического Труда, действительного члена АН УССР Евгения Оскаровича Патона*. К.: Изд-во АН УССР, 1951. С. 9–13.]
14. Paton Ye.O. *Memories*. (Kyiv, 1962).
[Патон Е.О. *Воспоминания*. (Лит. запись Ю. Буряковского). К.: Держлітвидав України, 1962.]
15. Shekanov A.A. *Evgeny Oskarovich Paton: 1870-1953*. (Moscow, 1963).
[Чеканов А.А. *Евгений Оскарович Патон: 1870–1953 гг.* М.: Изд-во АН СССР, 1963.]
16. Shekanov A.A. *Evgeny Oskarovich Paton*. (Kyiv: Naukova Dumka, 1979).
[Чеканов А.А. *Евгений Оскарович Патон*. К.: Наук. думка, 1979. С. 11–14.]

17. Malishevsky I.Yu. *Stories about Paton*. (Kyiv: Naukova Dumka, 1984). [Малишевський І.Ю. *Рассказы о Патоне*. К.: Наук. думка, 1984.]
18. Malishevsky I.Yu. *Stories about Paton*. (Kyiv: Dnipro, 1990). [Малишевський І.Ю. *Рассказы о Патоне: 2-е изд., испр. и доп.* К.: Дніпро, 1990.]
19. Onoprienko V.I., Kisterskaya L.D., Sevbo P.I. *Evgeny Oskarovich Paton*. (Kyiv: Naukova Dumka, 1988). [Оноприенко В.И., Кистерская Л.Д., Севбо П.И. *Евгений Оскарович Патон*. К.: Наук. думка, 1988.]
20. Tomazov V.V., Shumkov A.A. *The Patons. Dvoryanskiy kalendar'*. St. Petersburg, 2003. Notebook 11. P. 129–138. [Томазов В.В., Шумков А.А. *Патоны. Дворянский календарь*. СПб., 2003. Тетрадь 11. С. 129–138.]
21. Russian State Historical Archive (f. 1343; inv. 27; file 1084). [Российский государственный исторический архив, ф. 1343, оп. 27, д. 1084.]
22. Tomazov V.V., Dmytriuenko M.F. *The Patons: Family Chronicle*. (Kyiv: Akadempriodyka, 2018). [Томазов В.В., Дмитриенко М.Ф. *Патоны: Родина хроніка*. К.: Академперіодика, 2018.]
23. Russian State Historical Archive (f. 470; inv. 4(105/539); file 16). [Российский государственный исторический архив, ф. 470, оп. 4(105/539), д. 16.]
24. Sobko N.P. *Dictionary of Russian artists, sculptors, painters, architects, and so on: from ancient times to the present*. (St. Petersburg, 1899). [Собко Н.П. *Словарь русских художников, ваятелей, живописцев, зодчих, рисовальщиков, граверов, литографов, медальеров, мозаичистов, иконописцев, литейщиков, чеканильщиков, сканчиков и проч.: с древнейших времен до наших дней (XI–XIX вв.)*. СПб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1899. Т. 3, вып. 1. С. 51.]
25. Novitsky A. Paton Peter Yu. *Russian biographical dictionary*. (Moscow, 1902). [Новицкий А. Патон Петр Юрьевич. *Русский биографический словарь*: в 25 т. (А.А. Половцов). М.: Тип. И.Н. Скороходова, 1902. Т. XIII. С. 380.]
26. Russian State Historical Archive (f. 1343; inv. 27; file 1083). [Российский государственный исторический архив, ф. 1343, оп. 27, д. 1083.]
27. *Parishes and churches of the Podolian Eparchy*. (Bila Tserkva, 2009). [*Приходы и церкви Подольской епархии* (под ред. Е. Сецинского). Біла Церква: О. Пшонківський, 2009.]
28. Archive of Foreign Policy of the Russian Empire. (f. 159; inv. 464; file 2579; No. 78). [Архив внешней политики Российской империи, ф. 159, оп. 464, д. 2579, № 78.]
29. Shishkov Dmitriy P. <https://www.geni.com/people/Дмитрий-Шишков/6000000025903682864> [Дмитрий Петрович Шишков. <https://www.geni.com/people/Дмитрий-Шишков/6000000025903682864>]
30. Russian State Historical Archive (f. 1343; inv. 50; file 469). [Российский государственный исторический архив, ф. 1343, оп. 50, д. 469.]
31. Patton-Fanton-de-Verrailon Peter I. In: *Russian diaspora in France. 1919–2000*. Biographical dictionary. (Moscow, 2010). [Паттон-Фантон-де-Веррайон Петр Иванович. В кн.: *Российское зарубежье во Франции. 1919–2000*. Биографический словарь: в 3 т. Под ред. Л. Мнухина, М. Авриль, В. Лосской. М.: Наука; Дом-музей Марины Цветаевой, 2010. Т. 2.]
32. Grezin I.I. *Alphabetical list of Russian graves in the cemetery in Sainte-Genevieve-des-Bois*. (Moscow, 2009). [Грезин И.И. *Алфавитный список русских захоронений на кладбище в Сент-Женевьев-де-Буа* (под ред. А.А. Шумкова). М.: Старая Басманная, 2009.]
33. Nikolai Ivanovich Patton. Russian Navy. <http://www.navy.su/persons/17/patton.htm> [Николай Иванович Паттон. Военно-морской флот России. <http://www.navy.su/persons/17/patton.htm>]
34. *Genealogical chronicle of Russian emigration*: book of reference. (Moscow, 2011). [*Генеалогическая хроника российской эмиграции* (по материалам журнала «Новик»): справочник. Под ред. О.Н. Наумова; сост. О.Н. Наумов, С.А. Разумов. М.: Старая Басманная, 2011.]
35. Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv (f. 224; inv. 2; file 2223). [Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 224, оп. 2, спр. 223.]
36. Blockade. Alphabetical list of the dead. My family tree: website. <https://pomnirod.ru/materialy-k-statyam/vojna/2-mirovaya/blokada-alfavitnyj-spisok-pogibshih/> блокада.-алфавитный-список-погибших.-п/блокада.-алфавитный-список-погибших.-панкович.html [Блокада. Алфавитный список погибших. Мое семейное древо: сайт. <https://pomnirod.ru/materialy-k-statyam/vojna/2-mirovaya/blokada-alfavitnyj-spisok-pogibshih/> блокада.-алфавитный-список-погибших.-п/блокада.-алфавитный-список-погибших.-панкович.html]
37. Paton Alexander I. <http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=9710>

- [Патон Александр Иванович. Русская армия в Великой войне. <http://www.grwar.ru/persons/persons.html?id=9710>]
38. The Patons. <http://rosgenea.ru/?a=16&r=4&s=%CF%E0%F2%EE%ED>
[Патоны. Центр генеалогических исследований. <http://rosgenea.ru/?a=16&r=4&s=%CF%E0%F2%EE%ED>]
39. Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv (f. 127; inv. 1080; file 510).
[Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 127, оп. 1080, спр. 510.]
40. Grezin I.I. *Russian cemetery Caucade in Nice*. (Moscow, 2012).
[Грезин И.И. *Русское кладбище Кокад в Ницце* (под ред. А.А. Шумкова). М.: Старая Басманная, 2012.]
41. Lebedeva V. The Paton Bridge to Belarus. *Gomel'skaya pravda*. October 19, 2011. <http://gp.by/category/news/society/news18623.html>
[Лебедева В. Мост Патонов на Беларусь. *Гомельская правда*. 19 октября 2011. <http://gp.by/category/news/society/news18623.html>]
42. Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv (f. 127; inv. 1080; file 475).
[Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 127, оп. 1080, спр. 475.]
43. State Archive of Khmelnytsky Region (f. 227; inv. 3; file 6676).
[Державний архів Хмельницької області, ф. 227, оп. 3, спр. 6676.]
44. Russian State Historical Archive (f. 1283; inv. 1; file 77).
[Российский государственный исторический архив, ф. 1283, оп. 1, д. 77.]
45. Shpakovsky S.M. Mykhailo O. Paton (1865-1919). In: *Proc. XIV Podillya Scientific History and Local History Conference* (November 14-15, 2014). P. 578–589.
[Шпаковский С.М. Михайло Оскарович Патон (1865–1919 рр.): дворянин, офіцер, чиновник (невідомі сторінки з життя та діяльності). В кн.: *Матеріали XIV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції* (14–15 листопада 2014 р.). Кам'янець-Подільський: Сисин О.В. Абетка, 2014. С. 578–589.]
46. Central State Historical Archive of Ukraine in Kyiv (f. 707; inv. 229; file 150).
[Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф. 707, оп. 229, спр. 150.]
47. Kaluys. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=10785
[Малюгіна І.В., Онищук Н.Л. Калюс. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 12. К.: Наук. думка, 2012.]
48. Scientific archive of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine (f. 251; inv. 289; file 1).
[Науковий архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 289, спр. 1.]

V.V. Tomazov

Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

THE PATONS: HISTORY AND GENEALOGY

In the article the author highlights the history and reconstructs the genealogy of the Patons, from which comes a whole galaxy of prominent figures — military (Petro Ivanovych Paton, Petro Ivanovych Paton-Fanton-de-Verraion, Mykola Ivanovych Paton, Oleksandr Mykolaiovych Paton), diplomat (Oskar Petrovych Paton), lawyers (Ivan Petrovych Paton, Oskar Mykolaiovych Paton), architect (Petro Juriiiovych Paton), public figure (Mykhailo Oskarovich Paton) and scientists (Yevhen Oskarovich Paton, Volodymyr Yevhenovych Paton, Borys Yevhenovych Paton, Yevheniia Borysivna Paton). The author used the sources of official origin from the archives of Ukraine and Russia. They contain a huge amount of documents of the genealogical and general biographical nature. All documents have a high level of reliability. During the verification of information, its critical thinking was carried out and a comparison with other sources. The article also gives a detailed analysis of the historiography of the studied problems.

Keywords: the Patons (the Pattons), family, nobility, Kyiv, Yevhen Oskarovich Paton.